

vationem animalium in terra degentium. *Nam summum, inquit, frigus ab illis aquis mittitur, quo Solis calor in aere temperatur.* Quam rationem etiam Hilarius probat quoad posteriorem partem. Theodoretus autem, quæst. 41, in Genes., priorem partem magis exprimit: Beda vero, libr. de natura Rerum, cap. 8, simpliciter dixit *aquas illas fuisse in cœlo suspensas ad ignem syderum temperandum.* Sed profecto neutra pars hujus rationis verisimilis est, non solum secundum philosophiam, verum etiam secundum theologiam, eminentem sapientiam, et potentiam divinæ providentiae considerando. Nam juxta philosophiam firmamentum (si cœlum stellatum est) corpus est incorruptibile, et incapax alterationis et elementaris caloris: ergo non indigebat extrinseco resistente, ne per Solis aut stellarum ardorem consumeretur. Imo licet daremus corpus illud celeste fuisse ex aqua productum, ac proinde ex materia ejus constare, et ex parte illius esse capax peregrinarum impressionum et qualitatem: nihilominus dicendum potius esset, ex vi sua formæ habere qualitates intrinsecas, quibus omni alteracioni corruptivæ resistere possit. Cum enim Deus corpus illud conderet, ut sine corruptione, vel dispositione ad illam conservaretur, non est verisimile, fecisse illud corruptioni expositum, et ixtrinsecus illi ad junxisse aliud infirmum corpus, quod illud a contrariis defendaret, cum et facilius, et magis consentaneum omnipotentiae et sapientiae Dei esset, illam resistendi vim intrinsecam conferre. Sicut nunc corporibus gloriis similem qualitatem conferre creditur; quod autem illis confert per gratiam, potuit corpori celesti conferre per naturam. Et confirmatur, nam Deus posuit stellas in octava sphæra, et ex illis, ac aliis partibus quasi heterogeneis illud corpus composuit: ergo non est verisimile, stellas ita esse per actionem suam alias partibus contrarias, ut istae sine extrinseca aquæ protectione conservari non possint, neque actioni corruptivæ suarum compartium resistere.

17. *Refellitur pars posterior.* — Nec verisimilior est alia causa de frigore ad temperandum aerem inferius missio. Nam imprimis credibile non est, posse aquam in loco adeo distante positam frigefactione sua aerem contingere. Deinde quomodo posset aqua illa in hunc inferiorem aerem efficere nihil agendo in corporibus intermediis. Quid enim agere potest aqua illa in cœlos omnes intermedios a primo mobili usque ad lunam, cum neque ipsi per frigus alterari debeant, aut possint, neque

talis revelatio facta non est, ut videbimus, et rationes morales cessant, præsertim prima: non enim exercetur fides in re incerta, neque illud opus per se erat necessarium ad laudem et gloriam Dei augendam, si aliqui ad mundi commoditatem non erat utile: nam ex cæteris universi operibus satis laus Dei commendatur, et magis ex eo angetur, quod omnia in numero, pondere, et mensura constituit, et ordinatissime, et absque ulla superfluitate cuncta dispositi.

19. *Opinio quarta pro qua n. 9, sudatum est, non probatur simpliciter.* — *Id ostenditur ex verbis Genesis.* — *Confirmatio.* — Quamvis ergo haec sententia contemnda non sit propter Patrum auctoritatem: nihilominus illam non probamus, nec defendimus, quia multum a ratione abhorret, et non solum Scriptura non probatur, verum etiam illi non est satis consentanea. Ad quod ostendendum inferius aliis testimoniis utemur, nunc autem id probamus ex primis verbis Genesis, prout in primo libro a nobis tractata sunt; ibi enim ex illis verbis, *In principio creavit Deus cœlum et terram, etc.* Probavimus, in illo principio, non solum cœlum empyreum, sed etiam alios fuisse creatos, hujus autem oppositum dicta sententia supponit, dum dicit illas aquas esse supra omnes cœlos mobiles, nam inde fit, ut sint immediate sub cœlo empyreum: si autem hoc ita esset, non potuisset aliud cœlum simul cum empyreum esse creatum. Probatur haec consequentia, si cum cœlo empyreum aliud cœlum fuit creatum, vel fuit proximum et contiguum cœlo empyreum, vel ab illo distans: si contiguum, oportueret illud vel destrui, vel saltem a toto illo adæquato expelli, ut ad illum aqua ascenderet: utrumque autem est et contra naturam corporis celestis, et per se incredibile; nam supra in simili diximus, nihil Deum tunc creasse, ut illud statim destrueret, et maxime in corporibus celestibus de se perpetuis, ac nobilissimis; sine destructione autem non poterat corpus illud a toto illo loco supero ad inferiorem pelli, nisi comprimeretur, et deinas retur, ut ad minorem locum circularem coactari possit, quod etiam est valde alienum a celesti natura; et ideo naturale est cœlis, ut non nisi intra eumdem locum moveri possint, et secundum partes, non secundum totum, loca mutare. Si autem aliud cœlum creatum fuit simul cum empyreum, et loco distans ab illo, non potuit, vel certe non debuit, spatium illud inter illos cœlos interjectum vacuum relinquere usque ad secundum diem, tum quia

fuisset magna imperfectio, sine fundamento excogitata: tum etiam, quia alias aqua sub inferiori cœlo contenta ad illum superiorem locum ascendere non potuisset per medium cœlum interpositum, nisi per divisionem, aut penetrationem ejus, aut per aliud simile miraculum, quod etiam admittendum non est, ut sæpe cum Augustino dixi. Neque etiam dici potest, aquam non ascendisse, sed creatam esse ibi juxta empyreum cœlum. Quia vel creata fuit simul cum ipsis cœlis empyreo, et primo mobili, verbi gratia, et hoc repugnat operi secundi diei, quia divisio aquarum ab aquis non secundo die, sed in ipso creationis instanti facta fuisse, quia tunc jam essent aquæ supra cœlos, et infra cœlos in abyso, et inter eas esset primum mobile interpositum, vel creatio illa aquarum in illo superiori loco facta fuisse secunda die: et hoc imprimis repugnat principio supra posito, quod post primam creationem non est aliquid ex nihilo factum, præter animam rationalem, et deinde sequitur inconveniens illatum, quod spatium illud esset vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia fingi non potest, fuisse ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producta; ac denique hoc repugnat litteræ Genesis, quæ satis clare significat, divisisse Deum aquas ab aquis, non alias novas aquas creando, sed jam creatas locis separando secundum partes, et inter eas aliquod corpus interponendo ac firmando. Nullo ergo modo subsistere potest opinio ponens aquas elementares, supra cœlum stellatum, seu supra omnes mobiles, nisi supponendo, solum cœlum empyreum fuisse in principio creatum, et juxta illud fuisse creatas aquas, quæ nunc etiam sunt illi contiguæ, et consequenter sub illis aquis totum spatium usque ad inferiores aquas, seu usque ad terram fuisse aqua plenum, ne divisio aquarum a principio facta fuisse credatur contra Scripturam: ergo necessario dicendum est in illa sententia, solam creationem cœli empyrei in verbis illis, *In principio creavit Deus cœlum, comprehendendi.* Cum ergo hoc nobis parum credibile videatur, non possumus illam sententiam de aquis elementaribus existentibus supra cœlos æthereos defendere. Præterquam, quod ex illa sententia alia incommoda sequuntur, ut quod cœli ætherei sint ab intrinseco corruptibles, et facti ex præacente materia elementari, et non per propriam creationem ex nihilo, quæ omnia auctores contrariae sententiae admittunt, nobis autem probari nullo modo possunt.

20. *Ultima opinio tenenda.* — Est ergo ul-

tima sententia, cui ego assentior, quæ cum præcedenti docet aquas supra cœlos esse veras et elementares, eas tamen non esse supra cœlos æthereos, sed supra cœlum aereum, id est, in superiori quadam regione ejus, illasque aquas non esse alias, nisi aquas nubium, et aliarum similiūm impressionum, quæ in superna aeris regione fiunt. Hanc sententiam referens Augustinus, lib. 2, de Genes. ad litter., cap. 4, dixit laudabiliter excogitatum esse, et hanc diligentiam, considerationemque laude dignissimam judicat, et rationem subdit, quia contra fidem non est, et in promptu posito documento credi potest, de quo documento statim dicimus; et ita sententiam hanc secutus est Beda, in lib. 2. de Elementis philosophiæ, in principio, ubi prius improbat præcedentem sententiam, dicens, *Nihil miserius esse, quam dicere, istud est, quia Deus illud facere potuit, neque ostendere rationem quare hoc sit, neque utilitatem, ad quam hoc sit.* Postea vero ait aquas supra firmamentum esse illas, quæ vaporaliter in nubibus sunt suspensæ, et ab his, quæ sunt sub aere, distinguuntur, de quibus aquis latius, in lib. 3, disput. Eamdem opinionem tenet Glossa interlinealis, et Eugubinus, in Cosmopæia et Hamerus, in Genes., Vielmius, et Rabbini Hebræor., quos refert Ascanius et late Pterius, lib. 1, in Genes., circa opus secundæ diei, in fine, qui in hunc sensum interpretatur Epiphanius dicentem, ex aquis illis superioribus generale diluvium factum esse, quia ex nubibus aeris processit, non ex nona sphæra cœlesti. Sed an hic fuerit sensus Epiphanius, incertum est, fit tamen verisimile, ex eo, quod aliis sensus incredibilis est, et magnam habet absurditatem; atque eamdem sententiam defendit Augustinus Tornielus, in Annalibus sacris, tom. 1, in secundo die mundi. Denique divus Thomas, 1 part., quæst. 68, art. 2, præcedentem opinionem de aquis propriis, et elementaribus supra cœlum sydereum existentibus simpliciter falsam, imo et impossibilem reputat, utique secundum naturæ leges: hanc vero saltem ut valde probabilem amplectitur.

21. *Ejus probatio bipartita.* — Prior pars suadetur. — Ad probationem autem hujus sententiae satis erit ostendere esse consentaneam usitatæ phrasim Scripturæ, et hanc phrasim, seu loquendi modum optime ad verba Genesis adaptari. Priorem partem probamus, quia imprimis saepè nubes et vapores superiores aeris nomine aquarum in Scriptura significantur, ut Job 21: *Qui aquas appendit in mensura, quando ponebat pluviis legem et viam*

procellis sonantibus, et cap. 26: Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum. Quod verbum ultimum aperte ostendit priorem partem intelligi de superioribus aquis, et de eisdem loquitur David, Psalm. 28, dicens: *Vox Domini super aquas Deus majestatis intonuit, et Sapiens Proverbiorum 8: Quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum, per illos enim fontes, multi nubes intelligunt; imo Pereira advertit, ubi vulgatus interpres legit, quando æthera firmabat, Hebraice haberi nomen significans nubes: quod etiam adnotat Jansenius, retento autem nomine æthera exponit de elemento ignis, aut de superiori aeris regione, et consequenter alia verba intelligit, de fontibus cœlestibus. Significat enim, (ait) Deum quasi in libra suspendisse fontes aquarum, hoc est, nubes ipsas, ita ut eas divisorit ab aquis, quæ in terris sunt, et in pondere alque mensura eas diffundat super terram, et de eisdem aquis est sermo Isai. 28, et in aliis locis statim citandis. Deinde aquæ pluviales, seu nubium, etiam dicuntur in Scriptura aquæ celestes, seu cœlorum, ut patet Jerem. 10 et 31: *Ad vocem suam, dat multitudinem aquarum in cœlo, et elevat nebula ab extremitatibus terræ, et Psalm. 146: Qui operit cœlum nubibus, et parat terræ pluviam.* Et de eadem aqua est sermo Psalm. 17, cum dicitur: *Et posuit tenebras latibulum suum.* Et infra: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Et infra: *et intonuit de cœlo Dominus.* Et Psalm. 76: *Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes.**

22. Pars posterior suadetur. — Denique quod juxta hanc phrasim et modum loquendi Scripturæ optime possint verba Genesis intelligi probatur, quia ibi solum dicitur Deum divisisse aquas ab aquis, et quasdam supra firmamentum, quod statim dicit vocatum esse cœlum, posuisse, et alias sub cœlum reliquise: ergo sine ulla coactione, aut vi intelligimus, aquas illas supra cœlum esse, quæ in aliis locis celestes, seu operire cœlos dicuntur; imo videtur certe Jeremias, in locis citatis, ita dicta verba Genesis interpretari, sic enim inquit: *Qui fecit terram in fortitudine sua, et præparavit orbem in sapientia sua, et prudentia sua extendit cœlos.* In quibus verbis aperte de opere creationis loquitur, et statim subjungit verba supra citata, *Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo, qui levat nubes ab extremo terræ.* Per quam vocem merito imperium Dei intelligere possumus, et quamvis non incongrue possint hæc verba de quotidiano opere

divinæ providentiae aquarum pluvialium intelligi, nihilominus non minori proprietate, et verborum consecutione de initio, et quasi fundamento illius operis, et providentiae intelliguntur.

23. *Progreditur ipsa posterioris partis suasio, et simul satisfit locis Scripturæ allatis num. 10.* — Atque idem dicendum est de aliis locis, quæ in concordiam verborum Genesis, et confirmationem superioris sententiae affabantur. Nam quod dicitur Psalm. 103: *Extensis cœlum sicut pellen, qui tegis aquis superiore ejus,* recte intelligitur de expansione aeris, qui passim cœlum appellatur, ut sœpe dicimus. Et quamvis concedamus illam extensionem cœli omnium cœlorum creationem, et extensionem comprehendere, non inde sequitur aquas, quæ tegunt superiora ejus, esse in suprema parte totius extensionis, alioqui etiam super cœlum empyreum essent collocandæ: ergo satis est, quod tegant aliquam superiore partem, secundum quam idem Psalmista alibi dixit, nubes operire cœlum. Neque magis urgent alia verba Psalmi 148: *Laudate cœli cœlorum, et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.* Nam juxta eumdem loquendi sacra Scripturæ modum, aquas nubium, aquas cœlorum vocari dicimus. Solet enim divina Scriptura provocare homines in admirationem omnipotentiæ Dei ex hoc opere continendi aquas nubium in sublimi aere, et ex variis effectibus meteorologicis, qui ex ascensu vaporum et exhalationum in aere fiunt. Quia ergo hominibus, qui sensibus ducuntur, hæc sunt admirabilia, ideo aquæ celestes ad laudem Dei specialiter excitantur, id est, homines per earum considerationem, ut supra exposui. Hie autem mos Scripturæ facile innotescet consideranti verba Job supra citata ex capit. 26 et 28, item ex cap. 12, 37 et 38, et ex Psalm. 76, a versie. 18, et Isai. 28.

24. *Objectionis solutio, quæ dicta corroborat.* — Instantia diluitur. — Sed replicatur, quia David loquitur de cœlis cœlorum, per quæ verba significari solent cœli superiores: non ergo loquitur de cœlo aereo. Sed respondemus, hinc potius confirmari expositionem dictam. Nam cum prius cœlos cœlorum ad laudem Dei provocasset, postea non dicit, et aquæ, quæ super cœlos cœlorum sunt, sed quæ supra cœlos sunt, utique supra illos cœlos, respectu quorum alii dicuntur cœli cœlorum, sub quibus intelligere possumus omnes cœlos æthereos, nam respectu aeris merito dici possunt cœli cœlorum. Sed instant, quia nomen plu-

rale cœlorum plusquam aerem comprehendere videtur: sed certa et trita responsio est, in Hebræo nomen cœli carere singulari, et ideo nihil obstare quominus illa locutio ad unum cœlum aereum proprie accommodetur; atque in eodem sensu locuti sunt tres pueri in suo hymno, dicentes: *Benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt Domino, etc.,* quam generali locutionem postea per species declarant, dicentes: *Benedicite omnis imber, et ros Domino: benedicte rores, et pruina Domino: benedicte gelu glacies, nives, fulgura et nubes Domino.*

25. *Instantia altera.* — *Ejus responsio.* — *Ad Patres in n. 9 relatos.* — Sed instatur, quia ibi certo ordine provocantur creature, ad laudem Dei. Primo Angeli, secundo cœli, scilicet, empyreum, tertio aquæ, quæ super cœlos sunt, postea vero sol, luna et stellæ: ergo signum est, aquas super celestes esse proxime sub cœlo empyreo, et supra sydereum. Respondeamus, ex hoc ordine nullum indicium sumi; tum quia post aquas illas quarto loco ponuntur virtutes Domini, et infra post imbres, et ros ponuntur spiritus Dei, et multo inferius ponuntur nox et dies, lux et tenebræ, quæ et prius facta, et suo modo mobiliora sunt; tum denique, quia in dicto Psalmo 148, prius sol, luna, stellæ et lumen, et postea aquæ supercoelestes ad Deum laudandum provocantur. Igitur ex ordine nullum argumentum sumitur, nam spiritus, ubi vult, spirat, et similiter, quo voluit ordine mentem, et linguam Psalmistæ, et puerorum ad laudem Dei excitavit. Igitur si omnia Scripturæ loca attente ponderentur, et inter se conférantur, vel huic nostræ sententiae magis favent, vel certe nihil repugnant: ergo cum ratio pro hac sententia multum prævaleat, ei juxta illam vitentur incommoda, quæ naturali rationi repugnare videntur, aliis merito præferenda est. Neque auctoritas Patrum movere debet, quia neque ipsi inter se consentiunt, neque suam sententiam tanquam certam tradunt, neque altera quam defendimus, sufficienti auctoritate desituta est. Unicum tamen dubium circa illam superest, quod ex nomine, et opere firmamenti sumitur, quod in capite sequenti tractandum est.